

Ontolojik Perspektif

- Dil denince aklımıza ilk gelen kelime iletişimdir. Dil bir iletişim aracıdır. Dili **araç** olarak anlamak için yine dile ihtiyacımız vardır. Araç kategorisine sokmak için yine dili daha önce anlıyor olmamız gerekmektedir.
- Dile dair farklı perspektifler vardır ve bunlardan biri **ontolojik perspektiftir**. Heidegger ve Hans-Georg Gadamer bu perspektife oldukça yoğun olarak değinirler. Dil varlığın bize kendisini gösterme veya açığa çıkma tarzıdır. Buna göre dil varlıktan bağımsız bir şey değildir. Çünkü dil de bir varlık tarzıdır ama varlığın kendisini ifşa etme, açığa vurma tarzı olarak kendisini insan bilincinde göstermektedir. Ontolojik dememizin nedeni de budur.
- Burada kastedilen şey varlıkların ve karşılaştığımız **şeylerin** bize konuşmaya başlamasıdır, sadece gösterme hadisesi değildir. Mesela bir çiftçi tarlasına gittiği zaman gökyüzüne baktığında neyi görür? Sadece bulutu mu görür, yağmur bulutlarına mı bakar, Güneş'e mi bakar yoksa bizzat gökyüzünün ona bir şeyler söylemesini mi bekler? O, mesela bir boya uzmanının tabloya bakması gibi bir değerlendirme yapmaz. Bir bilim adamının laboratuvarda suyu incelemesine benzemez, köylünün gökyüzüne bakması. Çünkü gökyüzündeki yağmur, Güneş onun kaderi hakkında bir şey söylemektedir. Eğer Güneş varsa sebzelerin kurumması, yağmur varsa bitkilerin ıslanması çiftçinin kaderini şekillendirecektir. Bu anlamda bakıldığında çiftçinin karşılaştığı **şey** ile arasında bir diyalog oluşur. Yani gökyüzüne baktığı zaman çiftçi sadece gökyüzünü görmez. Mesela bir tanrı inancına sahipse orada tanrısını da görmeye başlar. Ve orada Tanrı ile konuşmaya başlar yani varlığını ilgilendiren ne varsa orada açığa çıkmaya başlar. Kısacası varlıklarla olan bağları görmeye başlar. Bu açıdan bakıldığında dil dediğimiz şeyin ne olduğu daha iyi anlaşılır.
- Bu bağlamda bakıldığında birdenbire kişinin varlıklarla olan ilişkisi içerisinde ortaya çıkan veya bütün bunları ifade eden dünya açığa çıkar. Meseleye ontolojik olarak baktığımızda dil ayrışma değil, bağlantılar yani her şeyin birbiriyle olan bağlantısı olarak karşımıza çıkar. Bu nedenle dil, bizim varlıkla olan bağımızın bütününe görmeye başlamaktır. O yüzden Gadamer'in ifadesiyle "Dilin dışında dünya yoktur." Yani dünya dilden bağımsız olarak algılanamaz.

Şeyleş(tir)me

- Dil dediğimiz husus **diyalog** ortamıdır. Örneğin Kur'an bir diyalog ortamıdır. Kur'an karşımızda duran bir şey değil, varlıklarla diyalog kurmaya başladığımız bir ortamdır. Biz Kur'an okumayı, Kur'an aracılığıyla varlıkları okuruz. Kur'an bir diyalog ortamı olarak

bize gelmişse ve biz bu diyalogun parçası isek o zaman Kur'an'ı anlamaya başladık demektir. Kur'an'ı anlamak, Arap dili üzerinden gramer tahlili eşliğinde anlamak değildir, Kur'an üzerinden varlıklarla diyaloga girerek onların farklı boyutlarını anlamaya başlamaktır. Mesela yoksulun, yolda kalmışların kim olduğunu anlamaya başladığımızda onun sorununu anlarız, ona nasıl bir çözüm üretebileceğimizi düşünürüz. Bu esnada Kur'an'ı anlamış oluruz.

- Bu açıdan baktığımızda fakir, yolda kalmış kişi *şeyleşmez yani dilin bir objesine dönüşmez*. Kur'an bu açıdan hiçbir şeyi *şeyleştirmez*. Aksine onu dünyamızın bir boyutu, bize konuşan dünyanın bir parçası hâline getirir. *Şeyleşme* ve *şeyleştirme* tabirleri üzerine durmakta yarar var. Çünkü modern seküler bilim dili Heidegger'in de çok güzel vurguladığı şekilde her şeyi *şeyleştirir*. Karşımızda bir nesne hâline getirir. Örneğin dinî yapıları bir *şeye* dönüştürür. Dinlerin kabul ettiği tanrılar veya tanrı inançları dinler tarihinde bir *şeye* dönüşür, bir bilgi objesi haline gelir. Oysa varlıkla hayati bir ilişkinin içerisine giren insan *şeyleştiremez*.
- Dil bu anlamda **diyalog ortamıdır**. Yani dil daima bir hâdise olarak karşımıza çıkar ve bu nedenle basit bir araç değildir. Gadamer; "Anlaşılabilen varlık dildir." der. Dil kelimeler değildir, gramer kuralları da değildir. Dile kelimeler, gramer kuralları olarak baktığımızda onu araçsallaştırmış oluruz veya dilin kendisini bir tür *şeyleştirmiş* oluruz. *Şeyleştirilen* her şey pasifize edilmiş yani suskunlaşmış, dilsizleştirilmiştir. Bunun örneği şudur: Yaşayan bir hayvan öldüğünde kadavraya dönüşür. Hâlbuki yaşayan bir varlık olarak o bizim karşımızdadır yani bizimle konuşur bizimle bağları vardır, asla tam olarak *şeyleştirilemez*. Ama kadavraya dönüştürüldüğünde tam bir *şeyleştirme* ortaya çıkar. Dolayısıyla *şeyleştirmek* varlıkları hayati bağlamından koparmak, kadavraya dönüştürmek demektir. Mesela Müslümanlar put kavramına kadavra olarak bakarlar. Yani anlamsız bir şeydir o ve daha kendisini koruyamaz durumdadır. Oysa Cahiliye Arap'ı için put *şeyleştirilemez*. Yani bizim Müslüman olarak puta bakışımızla bir putperestin puta bakışı birbirine çok zıttır.

- Gadamer'in söylediği bir başka kritik cümle var: "**Dil biziz**" der. Burada kastettiği şudur: Sonuçta biz varlıklarla hep diyalog hâlinde kalan ve diyalog olmaksızın varlıkları anlayamayan ve kendisi olamayan bir varlığız. Dolayısıyla dil aynı zamanda biziz yani bizden bağımsız olarak duran bir şey değil. Bu açıdan nesnelere bir göstergeler yığını veya sistemi değildir. Tam tersine biz dil sayesinde biz oluruz yani bir dünya kurarız.
- Meşhur Alman şairi Friedrich Hölderlin "İnsan daima **söyleşi** hâindedir." der. İnsan o söyleşinin bir parçasıdır. Bu felsefelerle bakarsanız ve onları zihninizde yoğurursanız Adem kıssasını çok farklı görebilirsiniz. Dilin öğretilmesi, Adem'in şeytanla, meleklerle olan ilişkisi gözünüze çok farklı görünebilir. Özellikle bu *söyleşi* kelimesine baktığımız zaman Adem ile Havva'nın, *söyleşen varlıklar* olduğunu görürsünüz. İnsan söyleşen bir varlık olarak insanlaşır. Söyleşebildiğimiz için insan olabiliyoruz. İnsan olduğumuz için söyleşmiyoruz.

Temsilî-Büyüsel Boyut

- Sapir-Whorf, iki dil teorisyenidir ve aynı zamanda farklı kültürler üzerinde çalışan kişilerdir. Farklı etnik grupları, yerel kabileleri vs. inceleyerek *dil teorisi* ortaya koymuşlardır. İncelemeleri sonucunda dilin iki boyutu vardır derler: Biri *temsili* boyutu. Bir de *büyüsel boyut* veya *büyüsel dil*.

- **Temsilî dil** daima bir gerçekliği açığa çıkaran yani bir tür ayna gibi iş gören dil demektir. Dil bir aynaya dönüşür, temsil eder. Mesela bu bağlamda bütün akademik diller, entelektüel diller temsili dil kategorisine girer.

Bizim İslamî düşünce dediğimiz kelimeler, fıkıh, felsefe hatta kısmen tasavvuf ve İslam sanatlarına dair söylemlerde kullanılan dil büyük oranda temsili olarak karşımıza çıkmaktadır. Dolayısıyla İslam düşünce geleneği temsili bir dil geleneğidir.

Bizatihi dilin kendisi gerçekliği inşa ederse ne olacak? İşte gerçekliği inşa eden dil boyutuna büyüsel dil diyorlar.

- **Büyüsel dil** kavramına yerel kabileleri inceleyerek ulaşıyorlar. Büyüsel dilde gerçeklik dil sayesinde inşa edilir. İnsan hayatına baktığımızda özellikle gündelik dil, din dili ve belli oranda sanat dili yani sanat eserleri, mitler, siyasi söylemler, propagandalar, reklamlar vs. hepsi büyüsel dil içinde yer alırlar.

Büyüsel dilin ne olduğunu meşhur bir atasözüne referansla anlayabiliriz: “Bir kişiye 40 gün deli dersiniz deli olur.” Burada aslında kişi deli değildir. Ama ısrarla bir kişiye deli dersiniz o kişi deli olur der yani dil o kişiyi dönüştürür ve o kişiyi kendi anlam dünyasını açığa çıkaracak bir vasata dönüştürür.

Kelimenin kendi başına bir anlamı yoktur büyüsel dilde fakat bizatihi kelimenin söylenişi ve tekrarlanması insanlara etki etmeye, onları dönüştürmeye başlar ve söz hakikat hâline gelir.

Dolayısıyla dilin büyüsel içerisinde kelimelerin insanları organize etme, şekillendirme gücüne bakıldığında genel olarak din dilinin büyüsel olduğunu söyleyebiliriz.

Hazırlayan: Merve Nur Sezer